

УДК 726:74

DOI:10.30857/2617-0272.2024.4.16

ШТОГРИН А. М., ТРЕТЯК Ю. В.

*Київський національний університет будівництва і архітектури,  
Київ, Україна***ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРУ ТА ХУДОЖНЬОГО ОЗДОБЛЕННЯ ІНТЕР'ЄРІВ ХРАМІВ УКРАЇНСЬКОГО ПОДІЛЛЯ**

**Метою** статті є аналіз та систематизація історико-культурних та регіональних особливостей формування інтер'єрних просторів українських храмів та їх художньо-декоративного оздоблення для подальшого впровадження отриманих результатів при проектуванні нових храмів та реставрації зруйнованих церков.

**Методологія** дослідження ґрунтується на системному й системно-синергетичному підходах, спирається на методи вивчення й аналізу історичних та архівних документів, а також натурних обстежень храмів Поділля.

**Результати** роботи відображені у низці особливостей формування та оздоблення інтер'єрів історичних церковних будівель українського Поділля XVIII - XIX ст., а саме: інтер'єрний простір є добре структурованим, в ньому виділено основні та другорядні функціональні зони; композиція простору храму розвивається по висхідній, має видовжені пропорції; наявність в інтер'єрі багатоярусного іконостасу, що виступає домінантою композиції; колористичне й пластичне рішення іконостасу відображає місцеві глибинні культурні, релігійні та архітектурно-мистецькі традиції, що робить храмовий простір "місцем сили" та єднання народу. Ці особливості дають можливість у подальшому сформулювати принципи формування композиції та оздоблення предметно-просторового середовища будівель українських храмів.

**Наукова новизна** роботи полягає в історичному аналізі інтер'єрів та оздоблення церков українського Поділля, виявленні особливостей формування їх предметно-просторового середовища з точки зору збереження й відновлення традицій регіональної культури, архітектури та мистецтва відповідно до викликів сучасності з її новим стилем, інноваціями та, загалом, новим світоглядом.

**Практична значущість** статті полягає у можливості використання даних дослідження у навчальному та професійному проектуванні предметно-просторового середовища церковних будівель, а також для осмислення питань синтезу образотворчого та пластичного мистецтва в їхньому оздобленні.

**Ключові слова:** інтер'єр церкви, інтер'єрний простір; засоби художнього оздоблення, іконостас в інтер'єрі, композиційні особливості.

**Вступ.** В статті розглядаються питання збереження та відтворення культурно-історичних чинників у дизайні церковних інтер'єрів храмів Поділля. Проблематику обраної теми обумовлено потребою у впровадженні сучасних творчих рішень у традиційний церковний інтер'єр, що є важливим аспектом процесу відновлення архітектурно-мистецької спадщини в умовах війни та післявоєнного часу. Для впровадження відповідної практики визначено особливості існуючих інтер'єрів церков, а також чинники впливу на формування храмових просторів в умовах

реконструкції та відбудови зруйнованих будівель та комплексів.

Актуальності набувають проблеми, пов'язані зі створенням відповідних рішень храмового простору для релігійних потреб громади. Нове будівництво, реконструкція та відновлення храмового середовища дає можливість для презентації сучасних інтер'єрних рішень, де впроваджено збереження традиційного церковного оздоблення внутрішнього об'єму будівлі та застосування новітніх дизайнерських прийомів. Таким чином може вирішуватися потреба пошуку гармонії між історичними

стилістичними елементами та сучасними тенденціями у церковному дизайні інтер'єрів. Малодослідженість питань формування предметно-просторового середовища сучасних церков передбачає ретельного вивчення європейського досвіду реновації та модерного підходу, аналізу та означення шляхів розвитку дизайну сакральних просторів, вирішення комплексу питань проєктування інтер'єрів храмів в контексті сучасної естетики.

#### **Аналіз попередніх досліджень.**

Аналіз публікацій з проблематики стосується оздоблення церковного інтер'єру на Поділлі, що поступово триває від поч. XIX ст., хоча активне будівництво храмів почалось ще в останній чверті XVIII ст. Одним з перших дослідників мурованої сакральної архітектури Поділля був Ю. Сіцінський [1], видатний український архітектор, мистецтвознавець, красзнавець, педагог та бібліограф. Професори київського університету Св. Володимира Г. Павлуцький [2] у своїх книгах «Муровані церкви Поділля», «Дерев'яні і кам'яні храми», «Мистецтво другої половини XVII – XVIII століття» зробили детальні описи внутрішнього облаштування церков даного регіону. Необхідно назвати цілий ряд авторів, таких як Є. Пламеницька, О. Пламеницька, І. Вечерський [3, с. 39; 102], які торкалися проблем внутрішнього облаштування простору церков, а також С. Таранушенко [4] в роботі «Пам'ятки архітектури Подільської губернії» 1924–30 рр., М. Драган [5] в роботі «Українські деревляні церкви: Генеза і розвій форм», 1937 р. та інші. В цей ряд стають автори кінця XX-початку XXI століття, а саме: Логвин Г. Н. [6] «Монументальне мистецтво, іконопис, книжкова мініатюра», 2001 р.; П. Жолтовський «Українське декоративне мистецтво, Художнє життя на Україні в XVI–XVIII ст.», 1983 [7].

Серед публікацій, що визначають сучасний стан досліджень в сфері проєктування та оздоблення інтер'єрів

сакральних будівель, можна назвати роботи ряду авторів, а саме: Юрчишина Г. М., Горбаня Р. А., Дутки В. В., Козака О. Н., Смадич І. П., Стеф'юк Р. Г., Бзунько С. В., авторів навчального посібника «Проєктування християнського храму», виданого у Івано-Франківську у 2015 р. [8]; дослідження Ворона Б. «Стилістичні та композиційні особливості іконостасів майстерні Олександра Мурашка», 2016 р. [9, с. 58]; дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства Перця О. О. «Принципи художньої організації предметно-просторового середовища (на прикладі полтавського історико-етнокультурного регіону)», 2017р. [10]; дисертація на здобуття кандидата мистецтвознавства. Радомської В. Р. «Принципи організації інтер'єру в українській сакральній архітектурі першої чверті XX століття (на прикладі творчості Модеста Сосенка)», 2021 р. [11]. Важливу роль відіграють у висвітленні даної проблематики колективна монографія під редакцією Бевза М. «Комплексні наукові дослідження в реставрації пам'яток архітектури», 2022 р. [12]; робота М. Жарких «Храми Поділля» [13]; праця Б. Хіхлача «Історія василіянських монастирів на Брацлавщині XVIII – першої третини XIX ст.» [14]; дослідження науковців НІАЗу м. Кам'янця-Подільського Г. Осетрової «Церква св. Георгія в Кам'янці-Подільському» [15]; дисертація І. Березіна на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури «Архітектурна спадщина України у творчості Наполеона Орди: іконографія та принципи використання». В цих роботах акцентовано увагу на збереженні давніх храмових інтер'єрів, їх автентичності, а також проведено дослідження історії храмового будівництва на Поділлі та етапів розвитку подільського церковного інтер'єру. В даних працях розглянуто питання впливу культурно-історичних чинників на архітектуру церков регіону, зроблено огляд сучасних досліджень у сфері функціонування

церковного інтер'єру в сучасних умовах тощо.

Вивчення вищезазначених робіт дає можливість стверджувати, що тенденції розвитку стилістичних напрямів у церковному мистецтві українського Поділля перегукуються із загальносвітовими стилістичними тенденціями початку 90-х рр. ХХ ст., яким притаманні мінімалізм, спрощеність форм, чіткість ліній, експериментування з кольорами та фактурами, застосування екологічних матеріалів в оздобленні [16]. В інтер'єрах церков 2000-их рр. стають популярними скандинавські мотиви з використанням натуральних матеріалів, індустріальна стилістика з її грубими текстурами, металом, відкритою цегляною кладкою тощо [17]. Також спостерігається еkleктика форм, що узгоджується з ергономікою, трапляються ознаки стилістики ґранджу з більш витонченим трактуванням [18]. У творчості, наприклад, художників-неовізантистів В. Свідерського та О. Охупкіна простежуються урізноманітнення функціонально-естетичних рішень храмового простору, які співвідносять сучасну стилістику та символіку церковного простору з відображенням місцевих естетичних традицій [19].

Дослідження попередніх років та їх вплив на подальший розвиток церковного інтер'єрного простору сформульовано Д. В. Степовиком [20, с. 323] у дослідженнях тематики східного християнства, а також підсумовано у рекомендаціях для оздоблення сучасних церковних інтер'єрів майстра з декоративно-прикладного мистецтва В. Стефурака, який стверджував, що українське ікономалярство здавна жилося не з «чорних дощок» Московії, не з горбоносих та криворуких афонських і балканських «шедеврів», а з власних традицій і творів світових мистецьких стилів ренесансу, бароко, класицизму. У власних іконописних роботах в інтер'єрах прикарпатських церков Василь Стефурак

використовував кращі здобутки сучасного дизайну, що відповідають поняттям духовного єства та мистецької краси, сприймаються як свідчення європейської культурної основи усіх соціально-культурних процесів, зокрема, в оздобленні середовища храмів.

**Постановка завдання.** Метою даної роботи є аналіз та систематизація історичних і регіональних особливостей формування інтер'єрів та художньо-декоративного оздоблення храмових будівель українського Поділля. Завдання дослідження, що впливають з мети, полягають у вивченні історичних та сучасних теоретичних джерел по даній проблемі; виявленні особливих рис формування предметно-просторового середовища будівель церков; проведенні аналізу засобів та прийомів оздоблення деталей в інтер'єрі храму, зокрема, іконостасів та стінних розписів; систематизації виявлених композиційних особливостей формування та оздоблення інтер'єрів храмів Поділля.

Дослідження проблематики художнього проєктування інтер'єрів, обладнання та оздоблення сакральних будівель ґрунтується на системному та системно-синергетичному підході до вивчення питань аналізу історичного розвитку та наслідування традицій, а також формування сучасних дизайнерських рішень відповідно до соціально-культурних та національних викликів. Використовуються загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: системне вивчення архівних літературних джерел; метод прототипів; графоаналітичний метод; натурне обстеження, обміри та фотофіксація.

**Результати дослідження та їх обговорення.** За свідченнями дослідників східно-християнської храмової традиції в архітектурі інтер'єру та його оздоблення, муровані та дерев'яні храми розписували фресками, крім того, їм притаманні автохтонні, а значить, стійкі традиції релігійно-культової практики серед корінного населення. Археологічними

матеріалами підтверджено, що дерев'яні споруди церков обмазувалися, білилися і часом розписувалися [6]. За просторовою ознакою можна визначити найбільш розповсюджені на Поділлі типи інтер'єрів – тридільний та п'ятидільний, які зустрічаються найбільше. Найчастіше композиція плану будівлі церкви представляє три прямокутники чи квадрати, розташовані послідовно у напрямку схід-захід, середній з яких є більшим [2]. Внутрішній об'єм церкви формується здебільшого у два-три яруси, що відокремлюються від інших елементів поясом карнизу різноманітної форми, та завершується восьмигранними банями. Об'єм внутрішнього храмового простору включає центральний елемент, яким переважно виступає багатоярусний іконостас, що органічно організовує вітварний простір, створюючи та презентуючи образи апологетів християнства греко-візантійської традиції.

Розвиток внутрішнього простору українського православного храму можна простежити впродовж декількох періодів, а саме: період присвоєння християнству офіційного статусу, доба Гетьманщини з європейською традицією формування об'ємно-просторової структури храмів, епоха так званих катакомбних церков за часів СРСР. Окремо стоїть XIX століття, яке М. Грушевський виділяє для означення рис розвитку християнства в Україні як таке, що стало першим кроком у боротьбі за права як православної церкви, так і загалом за національне право [21, с. 79].

Внутрішній храмовий простір являє композиційну цілісність, де кожен елемент взаємодіє з іншими та є частиною цілого. Центральна вісь, що проходить від входу, через Райські Врата, до вітваря, являє собою символ шляху людини до Всевишнього. Іконостас розділяє простір храму на дві частини, де присутній священний Вітвар для Євхаристії та молитовний загал церкви вірних. Розташовані на іконостасі іконописні зображення слугують візуальним

вираженням основної ідеї екуменізму. Свічники формують образ священного світла, кадильниці символізують підготовку до посвячення у молитву. Престол трактується як вмістилище, в якому відбувається Таїнство Євхаристії, також престол – жертвник є місцем, де зберігаються хліб та вино для Євхаристії. Стіни в цій частині храму зазвичай оздоблені багатобарвним розписами, що ілюструють життя святих, а підлога, що орнаментально викладена мозаїчною плиткою, символізує основу віри.

Яскравим взірцем формування осучасненого неовізантійського стилю в інтер'єрі може служити нова мурована церква Іванковець Сатанівських Вознесіння Матері Божої, де за допомоги стінних розписів та мозаїки відбулося авторське поєднання різноманітних стильових особливостей. Вищезазначена церква демонструє комплексне, стилістично витримане рішення сучасного східнохристиянського храму. Іншим прикладом виступає церква св. Йосафата (Кунцевича), що передана у користування греко-католицькій громаді й ордену редemptористів. Колишній тринітарський костел Кам'янця-Подільського наразі майстерно адаптований у римо-католицький простір і виражає фаховий творчий підхід поєднання стилістики католицького храму епохи рококо та східнохристиянської церкви [22].

Отже, на сьогодні відомими є два основні історичні типи храмових будівель на Поділлі: дерев'яна і мурована церкви. Головною особливістю будови дерев'яної подільської церкви в інтер'єрі виступають високі ярусні стелі храму, вироблені з бруса однакової товщини, що мають замкнений квадратний, прямокутний, шести- та восьмигранний контур (рис. 1, 2) [23, с. 3].

Вважається, що середина – друга половина XVIII ст. на Поділлі стали часом масового церковного будівництва. Переважна більшість були дерев'яними,

споруджувались у вигляді тридільної конструкції. Невисока постава і шатрова форма даху виявляє схожість Подільської та балтійської храмової архітектури, недарма на Поділлі довго панували литвини, а отже, в обох типах присутні ознаки тридільного храму [24].

Відомо, що у Подільській губернії на 1850 рік збудовано близько 1070 церков, стан збереження яких описаний у роботах Ю. Січинського, Логвина Г.Н., Хвойки В. В. та інших дослідників. В ХІХ ст. у Хмельницькій обл., Віньковецькому р-ні побудовано храм

в с. Зіньків; у Волочиському р-ні – храми у селах Личівка, Ріпна, Соломна, Шмирки, Юхимівці; в Ізяславському р-ні – у с. Велика Радогощ та Мала Радогощ тощо (рис. 3).

Хрестовоздвиженська церква у Кам'янець-Подільському р-ні в с. Пудлівці побудована як тризрубна, триярусна, з одним куполом та внутрішнім підкупольним простором, широким центральним зрубом з переходом у восьмикутник, з шатровим верхом конічної форми, однак, стеля над вітварем виконана плоскою [25].



Рис. 1. Вигляд подільської мурованої церкви з дерев'яними банями в с. Пилява, 1799 р.



Рис. 2. Вигляд типової дерев'яної церкви, с. Козіївка, 1748 р. фото 1930 р.

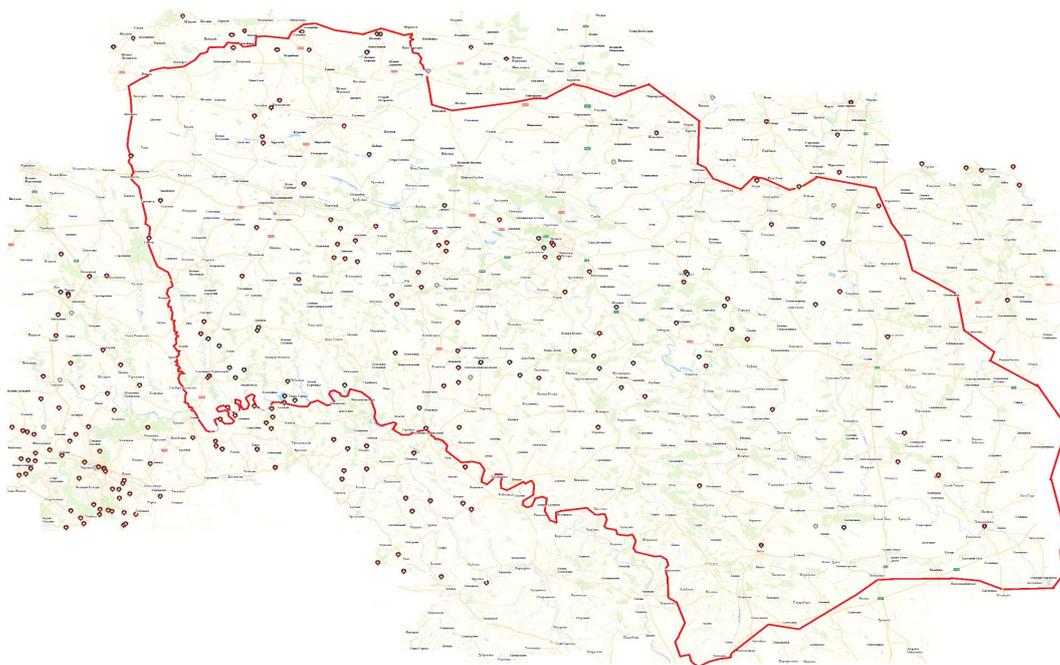


Рис. 3. Місця розміщення дерев'яних церков на Поділлі.

У Летичівському районі, в с. Западинці церков також дерев'яна, з трьох частин, з часом перебудована на хрестоподібну, зі п'ятикутною східною апсидою. Інтер'єр має невисокі бічні південні та північні частини, які з'єднані через прямокутну середню форму, а об'єм центральної частини має форму чотирикутника зі зрізаними кутами.

Згідно опису 1905 року, інтер'єрний храмовий живопис, як до прикладу, у церкві с. Лісовичі близ Таращі, який являв собою фрагменти поліхромних композицій медальйонів та декоративне оздоблення, виступає у поєднанні з різьбленими дерев'яними деталями часів XVIII ст. За свідченнями комісії, яка проводила опис на початку XX століття, являється одним із найкращих зразків дерев'яної архітектури.

В Славутському р-ні, в с. Старий Кривин церква тридільна, трикупольна. Квадратна у плані нава, є дещо ширшою ніж бічні зруби, апсида за формою також наближена до квадрату. Внутрішній об'єм простору церкви сполучено з невисокою галереєю через дверні отвори і тамбури. У Старо-костянтинівському р-ні в селах Веснянка та Семиреньки збереглися церкви подібного типу, з трьома прямокутними зрубами. Центральний зруб є більш широким, переходить по вертикалі у центральну баню, а далі – у баню восьмикутної форми. Простір інтер'єру церкви через зруби сполучено арочними проходами (рис. 4, 5).

Наступним історичним прикладом оздоблення інтер'єру виступає Микільська (св. Миколая) церква у м. Вінниці, взірець українського типу тризрубних церков, подільської архітектурної школи доби бароко (рис. 6). Церкву побудовано у 1746, з дуба на кам'яному фундаменті, всі три зруби мають восьмигранну форму. В інтер'єрі притвор сполучений з центральною частиною через широку арку, підкупольний об'єм церкви зведено за формою шатра, ззовні заокругленою. Зруби представляють автономну вежу у три яруси [26, с. 9].

Дослідники стародавнього українського зодчества та іконописного мистецтва, зокрема Григорій Павлуцький, зазначали, що типовий храмовий Подільський інтер'єр відрізняється простими, майже позбавленими прикрас формами, без вигадливого декору, але зі стрункими й витонченими пропорціями. За словами дослідника, несе в своєму образі порив, прагнення до неба, у лініях та формах спрямований у висоту. Автор С. Таранушенко додає: «Оглядаючи зруб центрального верху, стоячи посеред церкви, не можна позбутись відчуття, що він «висить» над головою, ніби невагомий, що він ширяє в повітрі. Верхні ж складові частини верха його ніби не тільки втратили вагомість, але й набули здатності вільно здійматись догори, в повітря» [26, с. 115].

Аналіз теоретичних праць та архівних документів, з описом досвіду дерев'яного українського зодчества та оздоблення інтер'єрів храмів Поділля дозволяє стверджувати, що більшість стародавніх церков є трибанными та представляє сполучення восьмигранних зрубів, що поступово звужуються догори. Інтер'єр храму є монументальним і доволі високим, тягнеться у висоту по виступах склепінь, які завдяки грі світла і тіні демонструють сакральну красу художнього образу. Світло слабо проникає в храм через невеликі вікна, влаштовані у восьмириках, які влаштовано і на нижньому ярусі храму, де вони розташовані дуже високо від землі, по одному в кожному зрубі з північного та південного боку. Природне світло частково досягає золотого оздоблення іконостасу, фігур святих, що збільшує загадковість загального художнього образу простору інтер'єру.

Найбільш урочистою частиною інтер'єрів церков є різьблений дерев'яний іконостас, що простягається на повну висоту храму, з позолоченими орнаментами зі стилізованих грон та листя винограду.



**Рис. 4.** Старокостянтинівський р-н, с. Веснянка, Свято-Георгіївська церква



**Рис. 5.** Інтер'єр Воскресенської церкви, Славутський р-н, с. Старий Кривин., 1763 р.



**Рис. 6.** Микільська церква у м. Вінниця, 1746 р., загальний вигляд та інтер'єр [2]



**Рис. 7.** Вигляд на церковну баню в м. Полонному (знищена у 1937 р.) [2]



**Рис. 8.** Іконостас дерев'яної Троїцької церкви Покровського храму в с. Зіньків

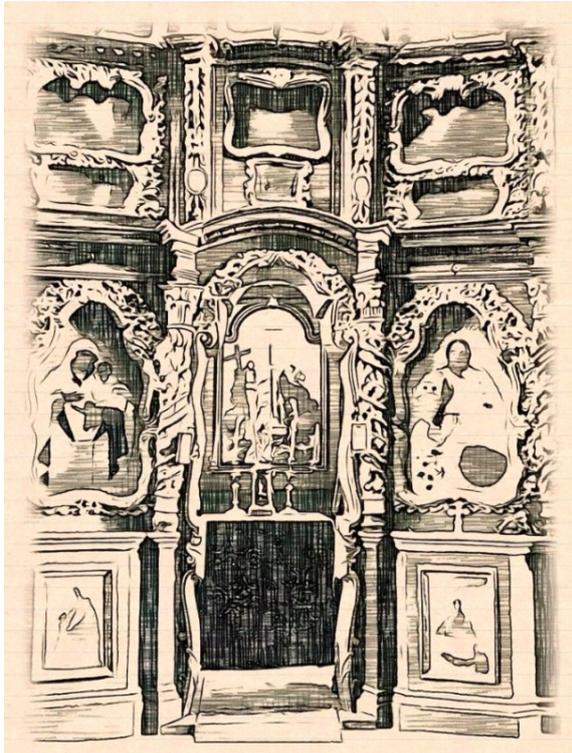


Рис. 9. Іконостас в ц. Святого Миколая, в с. Паланки Ямпільського повіту, 1887 р., арх. В.В. Сазонов

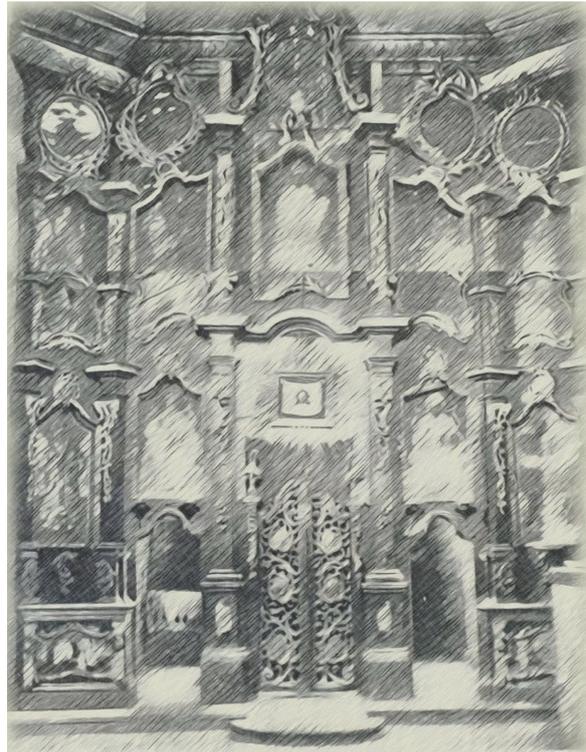
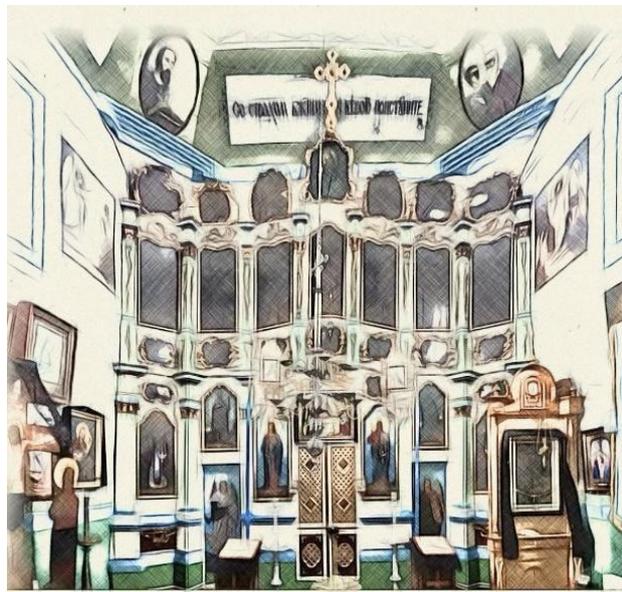


Рис. 10. Іконостас у Церкві Пресвятої Богородиці, с. Кацмазів Могилівського повіту, 1774 р., зруйновано 1903 р.



а

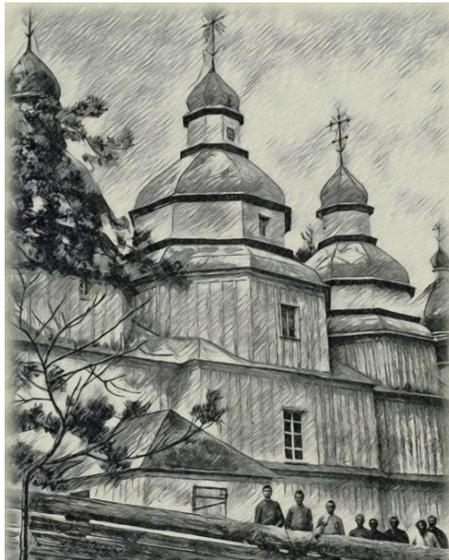


б

Рис. 11. Покровська церква в с. Каташин, Вінницької обл., а – загальний вигляд; б – іконостас в інтер'єрі

Царські ворота складають результат фахової витонченої роботи, кожного разу є проявом авторського смаку майстра, що можна побачити, крім іконостасу, у багатьох інших

елементах та атрибутах християнської церковної практики, у роботах з їх золоченням чи срібленням (рис. 7, 8, 9, 10) [27, с. 83].

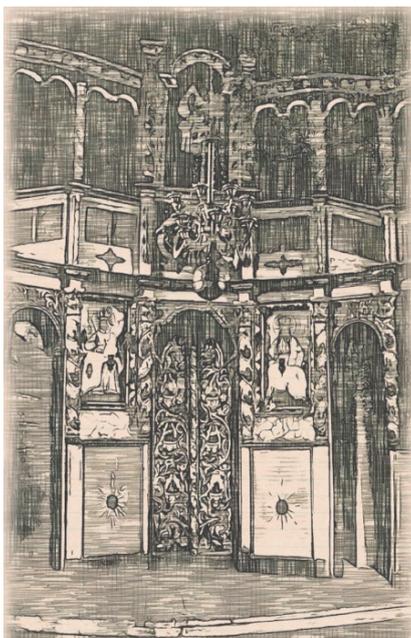


а

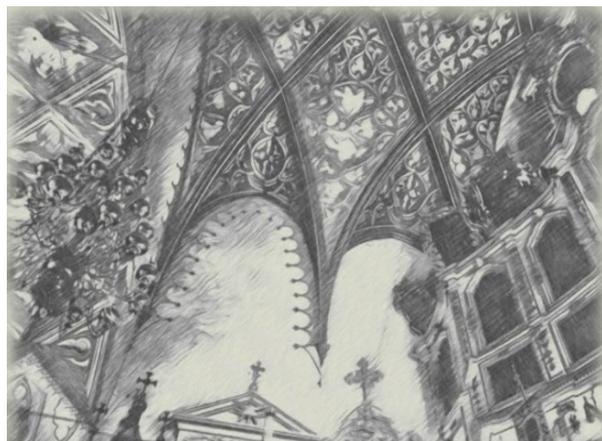


б

**Рис. 12.** Церква в с. Волячина (тепер с. Городище) Літинського повіту, 1757 р., знищена 1933 р.; а – загальний вигляд; б – іконостас в інтер'єрі церкви



**Рис. 13.** Іконостас церкви св. Параскеви П'ятниці с. Слободи Шлишковецької Могилівського повіту, 1777 р-1903 р.



**Рис. 14.** Фрагмент інтер'єру церкви св. Іоана Предтечі, м. Кам'янець-Подільський, XVI ст.

Наступним прикладом формування та оздоблення інтер'єру та іконостасу може служити споруджена у 1778 році Покровська церква у с. Каташин Вінницької обл. повторює типовий принцип тогочасного зодчества, складена з трьох четвериків, на вапняковому підмурку, з широким похилим поясом навколо нижнього ярусу. Другий найвищий ярус

організовує внутрішню вертикальну композицію простору з переходом у восьмирику конічної форми.

В інтер'єрі Покровської церкви панує чотириярусний, дерев'яний, з різьблення і живописом іконостас, з обов'язковим намісним ярусом ікон Спасителя і Божої Матері. Над царською брамою в сянні знаходиться зображення Нерукотворного

образу Спасителя. Другий ярус іконостасу присвячено дванадцятьма святам, вище – Цар Слави, з боків якого розміщуються апостоли. Над цим ярусом – п'ять медальйонів, у середньому з яких зображений Бог-Отець, в бічних можемо побачити святих старозавітних пророків, а головне місце займає великий Хрест з розп'яттям (рис. 11, 12) [29].

Неіснуюча наразі церква св. Параскеви П'ятниці в с. Слобідки Могилівського повіту, що була розібрана за рішенням консисторії у 1903 році, була збудована у чотири яруси, з бічними конхами. Бані із двома ярусами мають восьмигранну форму з поясами. Форма іконостасу надзвичайно витончена, з ажурними колонами у вигляді спіральних зображень завитків винограду з листям і гронами. Ікони розташовані в звичному порядку, а саме: перший ярус займають місцеві ікони Спасителя і Божої Матері, Царська брама і ворота, праворуч розміщена храмова ікона св. мучениці Параскеви і Пресвятої Трійці. Праворуч на дияконських воротах зображений первосвященник Аарон, ліворуч – Мелхіседек. Над брамою можемо побачити Нерукотворний образ Спасителя в медальйоні, з ажурною різьбою в арці. На другому ярусі було зображення Тайної вечері, а з боків у дванадцяти округлих медальйонах, розташованих дугоподібно на ажурній різьбі, розташовано зображення свят. На третьому ярусі іконостасу посередині була ікона Спасителя Царя слави, а по сторонах розміщувалися парні зображення апостолів на шести іконах. Ікони апостолів, як і медальйони дванадцятих свят, розташовані в іконостасі дугоподібно в плані форми, що від середини спадає до країв. У четвертому ярусі зображені св. Пророки, а на верхівці, над іконою Богородиці влаштовано різьблений розписаний Хрест (рис. 13, 14) [20].

Вивчення архівних матеріалів з досвіду формування іконостасів в церквах Поділля XVIII – XIX ст., демонструє, що, як і сьогодні,

найбільш поширеним мотивом різьблення на колонах і царських воротах виступає виноградна лоза з китицями винограду. Китиці винограду на лозах царських воріт переплітаються, формуються у видовжених медальйонах ікон композиції Благовіщення та чотирьох Євангелістів. Розташування ікон у багатоярусному іконостасі має певний порядок, а саме: внизу – ікони Спасителя і Божої Матері, з боків праворуч – Храмова ікона, ліворуч розміщується зображення шанованого Лікійського святого, святителя Миколая [30, с. 513].

Старозавітні ікони розміщуються понизу під намісним рядом, у вигляді тафель, зображуючи священні старозавітні сюжети. Під іконою Спасителя зазвичай розміщується «Моління про Чашу», під іконою Божої Матері – сюжет зустрічі її з праведною Єлизаветою. Вище може розташовуватися ярус зображень «дванадцятих свят», які оточують з двох боків «Таємну вечерю». Ще вище рядом посередині розміщується зображення Спасителя, що сидить у Царському одязі на троні (ікона «Пантократор»), а по боках від Спасителя – 12 апостолів, погляди яких спрямовані на нього. Іноді Ісус зображений з Божою Матір'ю і св. Іоанном Хрестителем в молитовних поставах. Далі розміщено ряд ікон «Деїсусу», присвячені молінню. Вище цього ярусу зображується Богоматір з Немовлям, зі старозавітними пророками по боках від неї, що передбачили пришествя Месії. Цей ярус у більшості випадків закінчується посередині різьбленим хрестом з розписаним розп'яттям із зображенням майбутніх Божої Матері і св. Іоанна Богослова. У деяких іконостасах є ще один завершальний ярус із зображеннями святих Праотців і з іконою Св. Трійці посередині. Такі багатоярусні іконостаси часто замінювали настінний розпис, який був розповсюджений у стародавніх греко-католицьких та українських церквах (рис. 9, 10).

**Висновки.** В роботі досліджено питання, пов'язані з художньо-композиційним формоутворенням та оздобленням інтер'єрів української церкви на прикладі історичних будівель храмів на території українського Поділля, частина з яких була збережена, а частина була знищена протягом ХХ ст. Не викликає сумніву необхідність створення ґрунтовної теоретичної та практичної бази, відсутність якої наразі відчувається не тільки при відбудові зруйнованих війною об'єктів культурної спадщини, а також при реконструкції та новому будівництві церков на території держави. Проведене дослідження надає можливість стверджувати, що сучасний простір храму має не лише відповідати релігійним потребам та забезпечувати функціональний й психологічний комфорт для вірян, але не втрачати особливостей архітектурно-мистецької спадщини регіонів країни, що наразі формує нові сенси духовного життя, укріплює соціальну інтеграцію місцевих жителів. Одним з таких регіонів, на прикладі якого проводилося дослідження, виступає українське Поділля, де на протязі XVIII-XIX ст. було сформовано типові особливості формування архітектури та оздоблення внутрішнього простору подільської церкви східного укладу. Ці особливості проявляються у наступних історичних ознаках, які дозволяють визначити закономірності формування сучасного національного інтер'єру української церкви.

Інтер'єри храмів характеризуються високими стелями та мають видовжені пропорції простору, що включає також підкупольний об'єм. Планувальна схема розроблена на основі четвериків та перехідних у восьмерики форм центральної та західної частини церкви, вівтарна частина являє собою четверик, іноді - зі зрізами на кутах. Невеликі вікна не забезпечують багато природного освітлення, що створює сприятливу духовну атмосферу, формує камерну естетику храмового інтер'єру.

Загалом архітектурне рішення забезпечує необхідні умови для процесу богослужінь, наприклад, вільного переміщення священника центром та периметром, функціонуванням Царських та дияконських воріт тощо. Виділяються спеціальні зони не тільки для проведення богослужіння, але й для спілкування та інших релігійних практик. Місткість інтер'єру церкви зазвичай розрахована на третину від номінальної кількості громади вірян, забезпечуючи зручні місця для сидіння, включаючи людей з обмеженими можливостями, що набуло особливої актуальності в останнє десятиліття.

Інтер'єри подільських церков завжди містять багато декорований, багатоярусний іконостас як доміную та композиційний центр простору, що відгороджує східну вівтарну частину від місця вірних - середньої частини храму, призначеної для зборів пастви для моління. Колористичні рішення інтер'єру переважно включає теплі, темно-та червоно-охристі, кремові, зелені натуральні відтінки, що створюють відповідну й доволі архаїчну атмосферу. Яскраві кольори, позолочені і посріблені елементи, декороване тло застосовуються в іконах та фресках, що додає простору контрасту та необхідних акцентів.

Іконостас зазвичай прикрашений різьбленнями, що є не лише виразом релігійної символіки, але й витвором образотворчого мистецтва, творчим авторським висловом. На наш погляд, через формоутворення та оздоблення іконостасу в просторі сучасного храму може втілитися ідея, що висловлена архітектором Юрієм Криворучко в статті "Якій бути архітектурі української церкви" [31], про важливість не стільки відповідності дизайну традиційним історичним стилям, але й візуального відтворення глибинних джерел місцевих традиції, споконвічного синтезу церковної архітектури та мистецтва..

**Література:**

1. Сіцінський Ю. Муровані церкви на Поділлі, Львів-Кам'янець-Подільський. 1925. 31 с. URL: [https://library.vn.ua/elbooks/downloads/Murovani\\_tserkvi\\_Podillia.djvu](https://library.vn.ua/elbooks/downloads/Murovani_tserkvi_Podillia.djvu) (Дата звернення: 30.10.2024)
2. Павлуцький Г.Г. Дерев'яні та кам'яні храми: альбом. Київ: 1905. URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Heritage/Pavlucki/Images/a28.html> (Дата звернення: 30.10.2024)
3. Архітектурна спадщина України, Випуск 1. Маловивчені проблеми історії архітектури та містобудування / За ред. В. Тимофійка. Київ. 1994. 263 с. URL: [http://history.org.ua/LiberUA/ArkhSpUkr1\\_1994/ArkhSpUkr1\\_1994.pdf](http://history.org.ua/LiberUA/ArkhSpUkr1_1994/ArkhSpUkr1_1994.pdf) (Дата звернення: 30.10.2024)
4. Таранушенко С. А. Пам'ятки архітектури Подільської губернії. Харків : Харківський приватний музей міської садиби, 2013. 436 с.
5. Драган М. Українські деревляні церкви. Генеза і розвій форм : в двох частинах. Харків : Видавець Савчук О. О., 2016. 450 с. URL: [https://savchook.com/wp-content/uploads/2016/11/Zmist-Dragan.pdf?srsid=AfmBOoqynAYQrCa8uxB15tdU6BDpoREbOWzTYT6c2jEgPkJyMz\\_2XZ3](https://savchook.com/wp-content/uploads/2016/11/Zmist-Dragan.pdf?srsid=AfmBOoqynAYQrCa8uxB15tdU6BDpoREbOWzTYT6c2jEgPkJyMz_2XZ3) (Дата звернення: 30.10.2024)
6. Логвин Г. Н. Монументальне мистецтво, іконопис, книжкова мініатюра. 2001. 1134 с. URL: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult13.htm> (Дата звернення: 31.10.2024)
7. Жолтовський П. М. Художнє життя на Україні в XVI-XVIII ст. АН УРСР, Музей етнографії та худож. промислу. Київ : Наукова думка. 1983. 177 с. URL: [https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online\\_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003948](https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003948) (Дата звернення: 30.10.2024)
8. Юрчишин Г. М., Горбань Р. А., Дутка В.В., Козак О.Н., Смадич І.П., Стеф'юк Р.Г., Бзунько С.В. Проектування християнського храму: навчальний посібник. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2015. 174 с. URL: [http://kipdm.inam.edu.ua/images/VYKLADACHY/DESIGN/Yurchyshyn\\_Halyna/Posibnyky/Navchaliynyi\\_Posibnyk\\_Proektuvannja\\_Hrystyjan\\_siykogo\\_Hramu.pdf](http://kipdm.inam.edu.ua/images/VYKLADACHY/DESIGN/Yurchyshyn_Halyna/Posibnyky/Navchaliynyi_Posibnyk_Proektuvannja_Hrystyjan_siykogo_Hramu.pdf) (Дата звернення: 30.10.2024)
9. Ворон Б. Стилiстичні та композиційні особливості іконостасів майстерні Олександра Мурашка. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2016. Вип. 28. С. 58-69. URL: [https://inam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf\\_visnyk/28/8.pdf](https://inam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/28/8.pdf) (Дата звернення: 30.10.2024)
10. Перець О. О. Принципи художньої організації предметно-просторового середовища (на прикладі Полтавського історико-етнокультурного регіону): дис... канд. мистецтвознавства (докт. філос.) : 26.00.01. Київ : НАМУ, 2017. 230 с. URL: [https://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/Diser\\_O\\_O\\_Perec.pdf](https://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/Diser_O_O_Perec.pdf) (Дата звернення: 30.10.2024)
11. Радомська В. Р. Принципи організації інтер'єру в українській сакральній архітектурі першої чверті XX століття (на прикладі творчості Модеста Сосенка): дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.07. Львів : НУЛП, 2021. 382 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/dissertation/10091/disradomskav-r.pdf> (Дата звернення: 30.10.2024)
12. Комплексні наукові дослідження в реставрації пам'яток архітектури: колективна монографія під ред. М. Бевза. Львів: НУ «Львівська політехніка», вид-во «Растр-7», 2022. 346 с., URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/175/kompleksnidoslidzhenniamonografia2022.pdf> (Дата звернення: 30.10.2024)
13. Жарких М. І. Храми Поділля: досвід створення довідника. Київ. 2005. (Мережева публікація) URL: [https://www.uknol.info/uk/Records/Khramy\\_Podillja\\_dosvid\\_stvorennj.html](https://www.uknol.info/uk/Records/Khramy_Podillja_dosvid_stvorennj.html) (Дата звернення: 30.10.2024)
14. Хіхляч Б. М. Уніатська церква на Поділлі в українському соціокультурному процесі XVIII ст.: автореф. дис. ... канд. істор. наук : 09.00.12. Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. 20 с. URL: [https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r\\_81/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=DOC/2010/10hbmsps.zip](https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2010/10hbmsps.zip) (Дата звернення: 30.10.2024)
15. Осетрова Г. Церква Св. Георгія в Кам'янці-Подільському. Дослідження НІАЗ «Кам'янець». Оpubліковано: 13.04.2012. URL: <https://niazkamenec.org.ua/doslidgena/160-cerkva-sv-georgyya-v-kamyancy-podylskomu.html> (Дата звернення: 30.10.2024)
16. Храм Покрова Пресвятої Богородиці, УГКЦ (Вінниця). URL: <https://ratelist.top/96253> (Дата звернення: 30.10.2024)
17. Інтер'єр греко-католицької церкви церкви Воздвиження Чесного Хреста. Гурово Ієлавецьке. Польща. URL: <https://cerkiew.eu/wp-content/>

[uploads/2021/02/gorowo\\_1-700x396.jpg](#) (Дата звернення: 30.10.2024)

18. Церква Різдва Пресвятої Богородиці (Білий Бір, Польща). URL: <https://www.cerkva.online/en/item/697-cerkva-rizdva-presvyatoyi-bogorodici-bilii-bir-polshha> (Дата звернення: 30.10.2024)

19. У храмі св. апостола Андрія новий іконостас та катехитичний клас для молоді. URL: <https://tze.org.ua/2014/12/u-hrami-sv-apostola-andriya-novyj-iko/> (Дата звернення: 30.10.2024)

20. Степовик Д. В. Візантійський стиль і сучасне українське іконне малярство. № 16 (188) *Труди Київської Духовної Академії*. 2016. С. 312-329. URL: <https://byzantina.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/03/stepovyk.pdf> (Дата звернення: 30.10.2024)

21. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні. Львів. З друкарні наукового товариства ім. Шевченка, 1925. 192 с. URL: [https://shron3.chtyvo.org.ua/Hrushevskiy/Z\\_istorii\\_relihiinoi\\_dumky\\_na\\_Ukraini.pdf](https://shron3.chtyvo.org.ua/Hrushevskiy/Z_istorii_relihiinoi_dumky_na_Ukraini.pdf) (Дата звернення: 30.10.2024)

22. Штогрин А. М. Іконостас церкви Св. Йосафата, Старобульварний узвіз, Кам'янець-Подільський. URL: <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.920517041418414&type=3> (Дата звернення: 30.10.2024)

23. Замки України. Церква в Пиляві. URL: <https://castles.com.ua/pylawa.html> (Дата звернення: 30.10.2024)

24. Наукова онлайн бібліотека. Огляд архітектури уніатських церков поділля у XVIII ст. <https://info-library.com.ua/books-text-11195.html> (Дата звернення: 30.10.2024)

25. Хресто-Воздвиженська Церква на Карвасарах, м. Кам'янець-Подільський. URL: <https://web.archive.org/web/20130726161304/http://pravv.km.ua/read/0006/08.html> (Дата звернення: 30.10.2024)

26. Таранушенко С. Дерев'яна монументальна архітектура Лівобережної України. Харків : Харківський приватний музей міської садиби, 2012. 652 с. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Taranushenko-Stefan/Dereviana\\_monumentalna\\_ar\\_khitektura\\_Livoberezhnoi\\_Ukrainy.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Taranushenko-Stefan/Dereviana_monumentalna_ar_khitektura_Livoberezhnoi_Ukrainy.pdf) (Дата звернення: 07.10.2024)

27. Таранушенко С. Знищені шедеври української дерев'яної сакральної архітектури. Книга з доповненою реальністю. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2021. 224 с.

28. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Архітектура» / укл. Вечерський В. В., Торопчинова К. Л., за заг. ред. Киридон А. М. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво». 2019. 128 с.

29. Каташин. Покровська церква. 2022. URL: <https://ukrainaincognita.com/vinnytska-oblast/chechelnytskyi-raion/katashyn/katashyn-pokrovska-tserkva> (Дата звернення: 31.10.2024)

30. Куртасов О. Особливості іконографії "Неопалима купина" в іконопису Ветківської школи. *Історія релігій в Україні*. Наук. щорічник. Кн. 2. Інститут релігієзнавства, філія Львівського музею історії релігій. Львівське відділення Інституту української археографії. Л. Логос. 2012. 690 с. URL: <https://religio.org.ua/index.php/religio/article/download/1033/1032/> (Дата звернення: 30.10.2024)

31. Криворучко Ю. Якій бути архітектурі української церкви. 2019. URL: <https://zbruc.eu/node/85965> (Дата звернення: 30.10.2024)

#### References:

1. Sitsynskyi, Y. (1925). Murovani tserkvy na Podilli [Brick churches in Podillia]. Lviv – Kamianets-Podilskyi – Lviv – Kamyanetsi-Podilskyi. URL: [https://library.vn.ua/elbooks/downloads/Murovani\\_tserkvi\\_Podillia.djvu](https://library.vn.ua/elbooks/downloads/Murovani_tserkvi_Podillia.djvu) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

2. Pavlutskyi, H. (1905). Dereviani ta kamiani khramy [Wooden and stone temples]. Kyiv. URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Heritage/Pavlucki/Images/a28.html> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

3. Tymofiienko, V. (Eds.). (1994) Arkhitekturna spadshchyna Ukrainy, Vyp. 1. Malovyvcheni problemy istorii arkhitektury ta mistobuduvannya [Architectural Heritage of Ukraine, Issue 1. Little-studied problems of the history of architecture and urban planning]. Kyiv. URL: [http://history.org.ua/LiberUA/ArkhSpUkr1\\_1994/ArkhSpUkr1\\_1994.pdf](http://history.org.ua/LiberUA/ArkhSpUkr1_1994/ArkhSpUkr1_1994.pdf) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian]

4. Taranushenko, S. (2013). Pamiatky arkhitektury Podilskoi hubernii [Architectural monuments of Podolsk province]. Kharkiv : Kharkivskiy pryvatnyi muzei miskoi sadyby. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Taranushenko-Stefan/Dereviana\\_monumentalna\\_ar\\_khitektura\\_Livoberezh](https://shron1.chtyvo.org.ua/Taranushenko-Stefan/Dereviana_monumentalna_ar_khitektura_Livoberezh)

[noi Ukrainy.pdf](#) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

5. Dragan, M. (2016). *Ukrainski derevlani tserkvy. Heneza i rozvii form: v dvokh chastynakh.* [Ukrainian wooden churches. Genesis and development of forms: in two parts]. Kharkiv : Vydavets Savchuk O. O. URL: [https://savchook.com/wp-ontent/uploads/2016/11/Zmist-Dragan.pdf?srsId=AfmBOoqynAYQrC\\_a8uxB15tdU6BDpoREbOWzTYT6c2jEgPkJyMz\\_2XZ3](https://savchook.com/wp-ontent/uploads/2016/11/Zmist-Dragan.pdf?srsId=AfmBOoqynAYQrC_a8uxB15tdU6BDpoREbOWzTYT6c2jEgPkJyMz_2XZ3) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian]

6. Lohvyn, H. N. (2001) *Monumentalne mystetstvo, ikonopys, knyzhkova miniatura.* [Monumental art, icon painting, book miniature]. URL: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult13.htm> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

7. Zholtovsky, P. (1983) *Khudozhnie zhyttia na Ukraini v XVI-XVIII st.* AN URSS, Muzei etnografii ta khudozh. promyslu. [Artistic life in Ukraine in the 16th-18th centuries. Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, Museum of Ethnography and Arts and Crafts]. Kyiv : Naukova dumka. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003948> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

8. Yurchyshyn, H. , Horban, R., Dutka, V., Kozak, O., Smadych, I., Stefiuk, R., & Bzunko, S. (2015). *Proektuvannia khrystyianskoho khramu* [Design of a Christian temple]. Ivano-Frankivsk: IFNTUNH. URL: [http://kipdm.lnam.edu.ua/images/VYKLADACHY/DESIGN/Yurchyshyn\\_Halyna/Posibnyky/Navchaliynyj\\_Posibnyk\\_Proektuvannja\\_Hrystyjanskykogo\\_Hramu.pdf](http://kipdm.lnam.edu.ua/images/VYKLADACHY/DESIGN/Yurchyshyn_Halyna/Posibnyky/Navchaliynyj_Posibnyk_Proektuvannja_Hrystyjanskykogo_Hramu.pdf) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

9. Voron, B. (2016) *Ctylistychni ta kompozytsiini osoblyvosti ikonostasiv maisterni Oleksandra Murashka* [Stylistic and compositional features of iconostases from the workshop of Oleksandr Murashka]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv — Visnyk of the Lviv National Academy of Arts*, 28, 58-69. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/VInam\\_2016\\_28\\_8.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VInam_2016_28_8.pdf) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

10. Perets, O. O. (2017) *Pryntsypy khudozhnoi orhanizatsii predmetno-prostorovoho seredovyshcha (na prykladi Poltavskoho istoryko-etnokulturnoho rehionu)* [Principles of artistic organization of the subject-spatial environment (on

the example of the Poltava historical and ethnocultural region)]. *Dissertation of candidate of art history.* Kyiv : NAMU. URL: [https://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/Diser\\_O\\_O\\_Perec.pdf](https://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/Diser_O_O_Perec.pdf) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

11. Radomska, V. (2021) *Pryntsypy orhanizatsii inter'ieru v ukrainskii sakralnii arkhitekturi pershoi chverti KhKh stolittia (na prykladi tvorchosti Modesta Sosenka)* [Principles of interior organization in Ukrainian sacral architecture of the first quarter of the 20th century (using the example of Modest Sosenko's work)] *Dissertation of candidate of art history.* Lviv: NULP URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2021/dissertation/10091/disradomskav-r.pdf> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

12. Bevez, M. (Eds) (2022) *Kompleksni naukovi doslidzhennia v restavratsii pam'iatok arkhitektury* [Comprehensive scientific research in the restoration of architectural monuments]. Lviv : NU «Lvivska politehnika», vyd-vo «Rastr-7» URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/175/kompleksnidoslidzhenniamonografia2022.pdf> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

13. Zharkyykh, M. (2005) *Khramy Podillia: dosvid stvorennia dovidnyka* [Temples of Podillia: experience in creating a directory]. (Online publication) URL: [https://www.uknol.info/uk/Records/Khramy\\_Podillja\\_dosvid\\_stvorennj.html](https://www.uknol.info/uk/Records/Khramy_Podillja_dosvid_stvorennj.html) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian]

14. Khikhlyach, B. (2010) *Uniatska tserkva na Podilli v ukrainskomu sotsiokulturnomu protsesi XVIII st.* [The Uniate Church in Podillya in the Ukrainian socio-cultural process of the 18th century]. *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyiv : KNU im. Tarasa Shevchenka. URL: [https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r\\_81/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=DOC/2010/10hbm\\_sps.zip](https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2010/10hbm_sps.zip) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

15. Osetrova, H. (2012) *Tserkva sv. Heorhiiia v Kamiansi-Podilskomu* [Church of St. George in Kamianets-Podilskyi]. *Doslidzhennia NIAZ "Kamianets".* URL: <https://niazkamenec.org.ua/doslidgena/160-cerkva-sv-georgyya-v-kamyancy-podylskomu.html> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

16. *Khram Pokrova Presviatoi Bohorodytsi, UHKTs (Vinnytsia) (1997)* [Church of the Protection of the Most Holy Theotokos, UGCC (Vinnytsia)]. URL:

- <https://ratelist.top/96253> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
17. Inter'ier hreko-katolytskoi tserkvy tserkvy Vozdvizhennia Chesnoho Khresta. Hurovo Ielavetske. Polshcha. [Interior of the Greek Catholic church of the Church of the Exaltation of the Holy Cross. Gorowo Ielawiec. Poland]. URL: [https://cerkiew.eu/wp-content/uploads/2021/02/gorowo\\_1-700x396.jpg](https://cerkiew.eu/wp-content/uploads/2021/02/gorowo_1-700x396.jpg) (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
18. Tserkva Rizdva Presviatoi Bohorodytsi (Bilyi Bir, Polshcha) [Church of the Nativity of the Blessed Virgin Mary (Bilyi Bir, Poland)]. URL: <https://www.cerkva.online/en/item/697-cerkva-rizdva-presvyatoyi-bogorodici-bilii-bir-polshha> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
19. U khrami sv. apostola Andriia - novyi ikonostas ta katekhytychnyi klas dlia molodi [In the church of St. Apostle Andrew – a new iconostasis and a catechetical class for youth]. URL: <https://tze.org.ua/2014/12/u-hrami-sv-apostola-andriya-novyj-iko/> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
20. Stepovyk, D. (2016) Vizantiiskyi styl i suchasne ukrainske ikonone maliarstvo [Byzantine style and modern Ukrainian icon painting]. Trudy Kyivskoi Dukhovnoi Akademii - Proceedings of the Kyiv Theological Academy, 16, 312-329. URL: <https://byzantina.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/03/stepovyk.pdf> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
21. Hrushevskiy, M. (1925). Z istorii relihiinoi dumky na Ukraini [On the history of religious thought in Ukraine]. Lviv : 3 drukarni naukovohto tovarystva im. Shevchenka. URL: [https://shron3.chtyvo.org.ua/Hrushevskiy/Z\\_istorii\\_relihiinoi\\_dumky\\_na\\_Ukraini.pdf](https://shron3.chtyvo.org.ua/Hrushevskiy/Z_istorii_relihiinoi_dumky_na_Ukraini.pdf) (Accessed 30.10.2024) [in Ukrainian].
22. Shtohryn, A. (2013) Ikonostas tserkvy Sv. Yosafata, Starobulvarnyi uzviz, Kam'ianets-Podilskiy [Iconostasis of the Church of St. Josaphat, Starobulvarnyy Uzviz, Kamianets-Podilskiy]. URL: <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.920517041418414&type=3> (Last accessed: 30.10.2024).
23. Zamky Ukrainy. Tserkva v Pyliavi. (2012). [Castles of Ukraine. Church in Pylyava]. URL: <https://castles.com.ua/pylawa.html> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
24. Naukova onlain biblioteka. Ohliad arkhitektury uniatskykh tserkov podillia u XVIII st. [Scientific online library. Review of the architecture of Uniate churches of Podillya in the 18th century]. URL: <https://info-library.com.ua/books-text-11195.html> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
25. Khresto-Vozdvizhenska Tserkva na Karvasarakh, m. Kamianets-Podilskiy [Church of the Exaltation of the Holy Cross in Karvasary, Kamianets-Podilskiy]. URL: <https://web.archive.org/web/20130726161304/http://pravv.km.ua/read/0006/08.html> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
26. Taranushenko, S. (2012) Dereviana monumentalna arkhitektura Livoberezhnoi Ukrainy. [Wooden monumental architecture of Left-Bank Ukraine]. Kharkiv : Kharkivskiy pryvatnyi muzei miskoi sadyby. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Taranushenko-Stefan/Dereviana\\_monumentalna\\_ar\\_khitektura\\_Livoberezhnoi\\_Ukrainy.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Taranushenko-Stefan/Dereviana_monumentalna_ar_khitektura_Livoberezhnoi_Ukrainy.pdf) (Last accessed: 30.10.2024)
27. Taranushenko, S. (2021) Znyshcheni shedevry ukrainskoi derevianoj sakralnoj arkhitektury. Knyha z dopovnenoiu realnistiu [Destroyed masterpieces of Ukrainian wooden sacral architecture. Augmented reality book]. Kharkiv : Vydavets Oleksandr Savchuk.
28. Vecherskyi V. V., Toropchynova K. L., Kyrydon A. M. (Eds). (2019). Velyka ukrainska entsyklopediia. Tematychnyi reiestr hasel z napriamu «Arkhitektura» [Great Ukrainian Encyclopedia. Thematic register of slogans in the field of "Architecture"]. Kyiv : Derzhavna naukova ustanova «Entsyklopedychne vydavnytstvo».
29. Katashyn. Pokrovska tserkva. (2022) [Katashyn. Pokrovsk Church]. URL: <https://ukrainaincognita.com/vinnytska-oblast/chechelnytskyi-raion/katashyn/katashyn-pokrovska-tserkva> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
30. Kurtasov, O. (2012) Osoblyvosti ikonohrafii "Neopalyma kupyna" v ikonopysu Vetkivskoi shkoly. [Peculiarities of the iconography of "Unburnt heap" in the iconography of the Vetkiv school]. *Istoriia religii v Ukraini - History of religions in Ukraine*. Lviv: Lohos. URL: <https://religio.org.ua/index.php/religio/article/download/1033/1032/> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].
31. Kryvoruchko, Y. (2019). Yakii buty arkhitekturi ukrainskoi tserkvy [What should be the architecture of the Ukrainian church] URL: <https://zbruc.eu/node/85965> (Last accessed: 30.10.2024) [in Ukrainian].

SHTOGRYN A. M., TRETIAK Yu. V.

*Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, Ukraine***HISTORICAL FEATURES OF THE FORMATION OF SPACE  
AND ARTISTIC DECORATION OF THE INTERIORS OF CHURCHES  
IN THE UKRAINIAN PODILLYA REGION**

**Purpose** of the article is to analyze and systematize the historical, cultural, and regional peculiarities of the formation of the interior spaces of Ukrainian churches and their artistic and decorative decoration for the further implementation of the results obtained in the design of new churches and the restoration of destroyed churches.

**Research methodology** is based on the systemic and system-synergetic approaches and is based on the methods of studying and analyzing historical and archival documents, as well as field surveys of Podillia churches.

**Results** of the work are reflected in several features of the formation and decoration of the interiors of historical church buildings of Ukrainian Podillia of the eighteenth and nineteenth centuries, namely: the interior space is well-structured, with major and minor functional zones; the composition of the temple space develops in an ascending manner, has elongated proportions; the presence of a multi-tiered iconostasis in the interior, which is the dominant feature of the composition; the coloristic and plastic solution of the iconostasis reflects local deep cultural, religious, architectural and artistic traditions, which makes the temple space a "place of strength" and unity of the people. These features make it possible to further formulate the principles of composition and decoration of the object-spatial environment of Ukrainian churches.

**Scientific novelty** of the work lies in the historical analysis of the interiors and decoration of churches in Ukrainian Podillia, the identification of the peculiarities of the formation of their object-spatial environment in terms of preserving and restoring the traditions of regional culture, architecture, and art by the challenges of modernity with its new style, innovations, and, in general, a new worldview.

**Practical significance** of the article lies in the possibility of using the research data in the educational and professional design of the subject-spatial environment of church buildings, as well as for understanding the issues of synthesis of fine and plastic arts in their decoration.

**Keywords:** church interior, interior space; means of artistic decoration, iconostasis in the interior, compositional features.

ІНФОРМАЦІЯ  
ПРО АВТОРІВ:

**Штогрин Андрій Михайлович**, аспірант, викладач кафедри дизайну, Київський національний університет будівництва і архітектури, ORCID: 0000-0002-0668-6037, **e-mail:** shtohryn.am@knuba.edu.ua

**Третяк Юлія Вікторівна**, д-р арх., професор, завідувач кафедри дизайну, Київський національний університет будівництва і архітектури, ORCID: 0000-0002-7537-5929, **e-mail:** tretiak.iuv@knuba.edu.ua

**Цитування за ДСТУ:** Штогрин А. М., Третяк Ю. В. Історичні особливості формування простору та художнього оздоблення інтер'єрів храмів українського Поділля. *Art and design*. 2024. №4(28). С. 207–222.

[https://doi.org/  
10.30857/2617-  
0272.2024.4.16](https://doi.org/10.30857/2617-0272.2024.4.16)

**Citation APA:** Штогрин, А. М., Третяк, Ю. В. (2024) Історичні особливості формування простору та художнього оздоблення інтер'єрів храмів українського Поділля. *Art and design*. 4(28). 207–222.